

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Методичні рекомендації

для семінарських занять здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» спеціальності 211 «Ветеринарна медицина» денної форми здобуття вищої освіти

Миколаїв
2024

УДК 930.85(477)

I-90

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету ННІ економіки та управління Миколаївського національного аграрного університету від 18 березня 2024 р. пртокол № 9.

Укладач:

Березовська Т.В. – доцент кафедри українознавства Миколаївського національного аграрного університету.

Рецензенти:

Г.С.Побережець, – кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Миколаївського національного аграрного університету

С. С. Макарчук – кандидат історичних наук, доцент, керівник Обласного центру пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності Миколаївської обласної ради

Миколаївський національний аграрний університет, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ I.	
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	6
Семінарське заняття 1. Поняття культури. Первісна культура на території України.....	6
Семінарське заняття 2. Найдавніші цивілізаційні процеси на території України.....	7
Семінарське заняття 3. Культура українських земель доби Київської Русі.....	9
Семінарське заняття 4. Українська культура в XV – I половині XVII ст.....	11
Семінарське заняття 5. Українська культура II половини XVII – XVIII ст.....	13
Семінарське заняття 6. Національно-культурне відродження в Україні у I половині XIX ст.....	15
Семінарське заняття 7. Українська культура II половини XIX ст.....	17
Семінарське заняття 8. Культура України в I половині XX ст.....	20
Семінарське заняття 9. Культура України у II половині XX ст.....	22
Семінарське заняття 10. Культура незалежної України.....	24
2. 1. Питання для проведення підсумкового контролю знань	27
Рекомендована література.....	29
Стисла хронологія розвитку української культури.....	30
Словник.....	38

Культура є складним суспільним феноменом, який відіграє важливу роль у життєдіяльності людини. Її розвиток тісно пов'язаний з прогресом людства, його перспективами у ХХІ столітті. Оволодіння та засвоєння культури – важлива запорука розвитку людської цивілізації, збереження загальнолюдських цінностей. Культурні проблеми набувають сьогодні першочергового значення, оскільки культура виступає історичним чинником соціального прогресу.

В умовах розбудови незалежної України одним з головних напрямків державної політики є національне відродження українського народу, всебічний розвиток його культури, засвоєння кращих традицій історично-культурного минулого, його цінностей, виховання на цих засадах молодого покоління.

Мета дисципліни – ознайомлення здобувачів вищої освіти з пам'ятками духовної та матеріальної культури, створеними впродовж багатьох століть на Українській землі; вивчення витоків української культури та основних етапів її подальшого розвитку; дослідження основних понять національної культури в генезі світового історико-культурного процесу; виховання у курсантів шанобливого відношення до цінностей вітчизняної культури; формування знань, вмінь та навичок, необхідних для розуміння змісту культурного життя.

Методичні:

- вироблення вмінь та навичок аналізувати й оцінювати основні проблеми програмного матеріалу курсу;
- розвиток національної свідомості у процесі вивчення найкращих традицій історико-культурного минулого і сучасного України.

Пізнавальні:

формуванню у здобувачів вищої освіти знання про:

- зміст основних періодів культурного життя України, їх духовні цінності та пріоритети;
- досягнення в різних галузях вітчизняної духовної культури;
- художні стилі та шедеври культури українського народу;
- види та жанри мистецтва, їх художню мову;
- провідних діячів науки і культури України, які визначають характер та особливості тієї чи іншої епохи.

Практичні:

Здобувачі вищої освіти повинні вміти:

- аналізувати явища духовного життя України, усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості й видів мистецтва, орієнтуватися у багатому світі духовної культури;
- розрізняти світобачення і світорозуміння кожної вітчизняної культурно-історичної епохи;
- збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти, творчо працювати над розвитком і вдосконаленням культурно-освітніх знань;
- працювати з понятійним апаратом курсу.

У результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен знати:

на понятійному рівні – сутність, структуру, функції української культури, її місце в житті людини і суспільства; провідні тенденції розвитку культури та

художні стилі, властиві культурним епохам, творчість провідних діячів української культури і мистецтва;

на фундаментальному рівні – сутність сучасного процесу розвитку української культури; її місце і роль у розмаїтті національних культур;

на практичному рівні – взаємозв'язок вітчизняної культури та людини; зміст та особливості національної культури; окремі культурні артефакти, що розкривають ознаки та особливості кожної історико-культурної епохи, зміст основних (програмних) першоджерел.

У результаті опанування навчальної дисципліни "Історія української культури" у здобувача вищої освіти повинні бути сформовані такі **компетенції**:

на репродуктивному рівні – здатність розуміти та використовувати основні культурологічні поняття у повсякденному житті; змістовно і послідовно аналізувати основні культурні епохи, їх історико-культурні пам'ятки;

на евристичному рівні – уміння аналізувати закономірності розвитку світової культури та особливості їх прояву/відображення в українській культурі; здатність самостійно робити висновки й узагальнення культурологічних проблем; вміти застосовувати культурологічні знання для визначення особистої орієнтації в культурному просторі.

Опис навчальної дисципліни «Історія української культури».

Метою даних рекомендацій є надання допомоги здобувачам вищої освіти в організації аудиторної і самостійної роботи та підвищенні її ефективності.

Розділ I

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1.

Поняття культури. Первісна культура на території України
(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Поняття культури та процес її зародження. Типи культур.
2. Матеріальна та духовна культура. Взаємозв'язок міфології та релігії. Види первісних вірувань.
3. Особливості первісної культури. Пам'ятки первісного суспільства на території України.

Основні поняття: культура, цивілізація, історичні типи культури, антропогенез, археологічна культура, неолітична революція, культурогенез, політеїзм, монотеїзм.

Практичне творче завдання:

1. Підготовка матеріалів до дискусії на тему: «Чи існує прогрес у культурі?».
2. Підготовка есе на тему: «Взаємодія матеріальної та духовної культури».

Теми рефератів та презентацій:

1. Кам'яна Могила – унікальна пам'ятка культури.
2. Міфологічна модель світобудови у язичницькому світогляді.
3. Палеолітичне мистецтво в Україні.
4. Особливості праіндоевропейської релігії.
5. Людина і природа в язичницькому світогляді.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке культура?
2. Охарактеризуйте ціннісний характер культури.
3. Які історичні типи культур ви знаєте?
4. Які форми первісних вірувань ви знаєте?
5. Назвіть ознаки цивілізації.
6. Які єгипетські міфи ви знаєте?
7. Чому анімізм називають універсальною формою первісних вірувань?
8. Які види мистецтва виникли у первісну добу?
9. Назвіть відомі археологічні пам'ятки кам'яного віку на території України.
10. Яке місце займає первісна культура у світовій культурній спадщині?

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Відповідь на *перше питання* слід розпочати з того, що поняття "культура" складне і неоднозначне. Сьогодні існує багато визначень цього поняття. «Культура» у перекладі з латинської означає оброблення ґрунту, виховання, освіта, розвиток, шанування. Розглядати її сутність необхідно у взаємозв'язку із людською діяльністю, тому що культура – явище, створене людиною. Розкрийте відмінність термінів «культура» і «цивілізація». Коли і де виникають перші цивілізації у світі? Що таке історичні типи культури?

Розкрийте їх періодизацію. Які типи культур вам відомі? Зверніть увагу, що культура - це багаторівнева система, яку прийнято поділяти за носієм. В залежності від цього виділяють світову і національну культури. З'ясуйте визначення цих понять.

Вивчаючи матеріал до *другого питання*, потрібно з'ясувати, що основні елементи культури існують у двох видах - матеріальному і духовному. Але їх поділ часто буває умовним, оскільки у реальному житті вони тісно взаємопов'язані. Слід з'ясувати, що відносять до матеріальної культури, а що - до духовної. Духовною основою первісної культури був міфологічний світогляд. Що таке міфологія? Зверніть увагу, що у синкретичному вигляді первісна міфологія заключає в себе зачатки основних сфер духовної культури, котрі виділяються з неї на наступних ступенях розвитку людського суспільства: релігії, мистецтва, філософії, науки. У міфах поєднуються реальність і вимисел. У процесі еволюції первісного суспільства виникли і розвивалися різні форми вірувань. Охарактеризуйте основні форми первісних вірувань: культ предків, магію, анімізм, фетишизм, тотемізм. Чи спостерігаються в сучасному житті сліди цих вірувань? Наведіть приклади.

Третє питання розпочніть із розповіді про хронологічні рамки та періодизацію первісної доби. Розкрийте характерні риси первісної культури: синкретизм, універсальність, безписемність, міфологічний світогляд як духовну основу первісної доби. Яке значення має первісна культура для формування наступних культурних епох? На території України виявлено й досліджено низку поселень кам'яного і бронзового віку. Назвіть найвідоміші археологічні пам'ятки. Розкажіть про Мізинську стоянку, Кам'яну Могилу. Що ви знаєте про духовний і матеріальний світ первісних людей? Зробіть висновок про особливість первісної доби на території України та важливість вивчення цього досвіду.

Література [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

Найдавніші цивілізаційні процеси на території України
(2 год.).

Теоретичні питання:

1. Трипільська культура та її особливості.
2. Матеріальна та духовна культура кіммерійців, скіфів, сарматів.
3. Грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму.

Основні поняття: етногенез, Трипільська культура, автохтон, політеїзм, античність, поліс, симбіоз, магія, міфологія, синкретизм, колонізація, метрополія.

Практичні творчі завдання:

1. Написання есе на тему: «Вплив скіфської культури на формування української культури».
2. Підготовка матеріалів до дискусії на тему: «Племена Трипільської культури – це предки українців?».

Теми рефератів:

1. Побут і господарство трипільських племен.
2. Скіфська міфологія.
3. Військове мистецтво сарматів.
4. Характерні риси еллінської культури.
5. Історія Ольвії: від заснування до занепаду.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте матеріальну культуру трипільців.
2. Опишіть трипільську кераміку.
3. Що ви знаєте про культуру кіммерійців?
4. У чому полягає особливість скіфського мистецтва?
5. Які поліси були засновані греками у Північному Причорномор'ї?
6. Яку роль в українській культурі відіграв кіммерійсько-скіфо-сарматський культурний симбіоз?
7. Охарактеризуйте пам'ятку скіфського мистецтва – золоту пектораль.
8. Чи можна назвати найдавніших поселенців території України автохтонами?
9. Що ви знаєте про історію Херсонесу?
10. Що ви знаєте про Скіфську державу?

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Перше питання розпочніть із того, що найбільш ранніми землеробськими племенами на території України, першими хліборобами на українській землі вважаються племена трипільської культури. Вкажіть ареал розселення трипільців і час існування. Хто з українських археологів вперше дослідив пам'ятники цієї культури? Чому Трипільська культура має таку назву? Охарактеризуйте господарство трипільців. Розкажіть про їх побут. Що ви знаєте про духовний світ цих племен? Зверніть увагу, що досі в науці дискутується питання: чи найдавніші поселенці території України прийшли з інших місць, чи вони є автохтонами? Сучасна наука не встановила етногенетичного зв'язку трипільських племен з наступними племенами на терені України. Український народ вийшов на історичну арену пізніше — в середньовічні часи. Розкажіть, що цілий ряд елементів їхньої культури став органічною належністю культури українського народу. Це — система господарства, декоративний розпис будинків, характер орнаменту розмальованої кераміки. Чи згодні ви з думкою, що українська культура є оригінальним синтезом автохтонних попередніх культур і зовнішніх культурних взаємовпливів?

У відповіді на *друге питання* з'ясуйте, який слід в українській культурі залишив кіммерійсько-скіфо-сарматський культурний симбіоз II-I тисячоліття до н.е. Найдавнішим народом на українському терені, ім'я якого зберегла історія, були кіммерійці. Розкажіть про культурні традиції кіммерійських племен. Що ви знаєте про матеріальну духовну культуру інших іраномовних кочівників — скіфів. Чи вдалося скіфам створити власну державу? Охарактеризуйте скіфське мистецтво. Розкажіть про пектораль. Традиції скіфського мистецтва продовжували сармати — інше плем'я кочівників зі

Сходу. Які елементи культури цих кочових племен залишилися в українській культурі?

Даючи відповідь на *третє питання*, вкажіть, що у середині VII ст. до н.е. почалася грецька колонізація Північного Причорномор'я. На побережжі Чорного і Азовського морів греки заснували цілу низку міст-держав. Назвіть ці поліси. Зверніть увагу, що грецькі міста-держави стали прямим джерелом античних традицій в українській культурі. Доведіть, що разом з грецькою колонізацією на територію Причорномор'я та Подніпров'я прийшло письмо. Звідси бере свій початок писемний період української історії. Наведіть факти того, що значну роль в культурному житті грецьких поселенців відігравали література, театр, музика, живопис, скульптура. До нашого часу пам'ятки мистецтва дійшли у формі скульптур, настінних розписів, ювелірних виробів, надгробних рельєфів, мармурових різьблених саркофагів. В I ст. до н.е. — III ст. н.е. грецькі міста-держави підкорялися Риму, тому римська античність суттєво впливала на розвиток української культури. Які культурні здобутки цього періоду збереглися? Зробіть висновок про місце давньогрецької культури в українській культурі.

Література [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3.

Культура українських земель доби Київської Русі

(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Розселення східнослов'янських племен та їх матеріальна культура. Духовний світ слов'ян – язичників.
2. Хрещення Київської Русі. Виникнення писемності. Освіта і наука на Русі.
3. Літописання і література. Шедеври давньоруського мистецтва.

Основні поняття: агіографія, апокрифи, кирилиця, мозаїка, патерик, фреска, язичництво, канон, аскетизм, дитинець, християнсько-язичницький синкретизм.

Практичні творчі завдання:

1. Підготовка питання для обговорення: «Спадкоємці культурної спадщини Русі».
2. Написання есе на тему: «Культурні цінності жителів Київської Русі».

Теми рефератів:

1. Демонологія східних слов'ян.
2. Ікона як феномен православної культури.
3. Правова культура Київської Русі.
4. Київський Софійський собор як втілення християнської світоглядної ідеї.
5. Проблематика билин Київської Русі.

Питання для самоперевірки:

1. Чи можна вважати східнослов'янську культуру основою культури Київської Русі?

2. Охарактеризуйте структуру слов'янського язичницького пантеону.
3. До якого періоду європейської культури належить культура Русі?
4. Чи була писемність у східних слов'ян у дохристиянську добу?
5. Які наслідки мало запровадження християнства для подальшого культурного розвитку Київської Русі?
6. На які жанри поділяється давньоруська література?
7. Розкажіть про розвиток архітектури та образотворчого мистецтва Русі.
8. Коли на Русі була побудована перша кам'яна церква і яку назву вона носила?
9. Що ви знаєте про ювелірне мистецтво русичів?
10. Розкажіть про архітектуру Галицько-Волинської держави.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Перед тим, як розглянути витoki української культури, у *першому питанні* потрібно зупинитися на розгляді складної проблеми етногенезу слов'ян. При з'ясуванні питання самотності східнослов'янської культури треба вказати, що її формування відбулося за рахунок культурної взаємодії автохтонного етносу із сусідніми народами. Як вплинули на формування культури східних слов'ян культурні традиції скіфів, сарматів, греків, гунів, готів, аварів? Говорячи про культуру східних слов'ян, розкажіть про суспільний розвиток 14 племінних князів, які створили передумови для виникнення східнослов'янської державності та розвитку культури. Охарактеризуйте умови життя слов'ян та господарювання. Як ви розумієте твердження, що ранньою дохристиянською релігією українців був язичницький анімізм і політеїзм? Зверніть увагу, що, на відміну від античної міфології, уявлення східних слов'ян свого часу не були зафіксовані у писемних джерелах. У зв'язку з цим відомості про імена і функції божеств неповні та суперечливі. Розкажіть про богів офіційно затвердженого у 980 р. князем Володимиром Київського язичницького пантеону. Що ви знаєте про слов'янську демонологію? Чи згодні ви з думкою, що важливою рисою вірувань праукраїнців була життєствердність? Основу духовної культури становить усна народна творчість, яка представлена календарною та обрядовою поезією. Що ви знаєте про жанри цієї поезії? Згадайте легенди із давньої української історії. Які традиції та звичаї слов'ян збереглися до нашого часу?

У *другому питанні* зазначте, що культура Київської Русі виникла на основі східнослов'янської культури. Згадайте, що представляла собою держава Київська Русь? Вкажіть, що вона підтримувала зв'язки із багатьма народами, засвоюючи насамперед розвинену візантійську культуру і через неї – надбання світової та східної культури, виявляючи при цьому власну самотність і неповторність. Прийняття християнства у 988 р. кардинально змінило подальший духовний і культурний розвиток Русі. Якого князя називають хрестителем Русі? У чому полягає історичне значення християнізації Русі? Розкажіть про створення кирилиці болгарськими просвітниками Кирилом та Мефодієм у результаті хрещення Русі. Які пам'ятки давньоруської літератури написані цієї мовою? Підкресліть, що літературною мовою на Русі стала

церковнослов'янська. Розкажіть про вивчення на Русі словесності, яка поєднувала в собі діалектику, поетику і риторику. Зверніть увагу, що освічені люди Київської держави в основному займалися перекладами і вивченням відомих робіт, наприклад, творів «Фізіолог» і «Шестиднев». Зустрічалися окремі переклади творів античних філософів: Платона, Аристотеля. Покажіть про значний успіх в галузі права: «Устав земельний», «Руська Правда», «Правда Ярославичів». Що ви знаєте про успіхи давньоруської медицини?

Третє питання розпочніть з того, що з прийняттям християнства розширилося використання писемності, з'явилися школи, сформувалася література. В релігійній та світській літературі Русі виділяють два напрями: перекладна та оригінальна. На конкретних прикладах розкажіть про розвиток таких жанрів перекладної літератури як: апокрифи, житійна література, патерики. Які факти свідчать про те, що перекладна література світського характеру була представлена природничо-науковими, історичними творами, повістями? Які проблеми піднімалися у пам'ятках релігійної оригінальної літератури? Охарактеризуйте систему освіти Київської Русі. Які науки були розвинуті в країні? Розкажіть про те, що архітектура та образотворче мистецтво Русі зазнала впливу Візантії. Розкажіть про архітектурні пам'ятки Русі – Десятинну церкву, Золоті ворота, Софійський собор. Опишіть зовнішній і внутрішній вигляд собору. Які різниця між мозаїкою і фрескою? Які канони існували у давньоруському іконописі? У чому особливість книжкової мініатюри Русі?

З'ясуйте вплив культури Київської Русі на сучасну культуру.

Література [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4.

Українська культура в XV – першій половині XVII ст.

(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Освіта і література України у литовсько-польську добу. Початок книгодрукування в Україні.
2. Мистецтво України в XV - на початку XVII ст.
3. Внесок козацтва в розвиток української культури. Усна народна творчість.

Основні поняття: братства, полонізація, полемічна література, колегіум, унія, "сім вільних мистецтв", Ренесанс, гуманізм, Реформація, уніати, єзуїти, греко-католицька церква, історична дума, історична пісня.

Практичні творчі завдання:

1. Підготовка матеріалу до дискусії на тему: «Козацька складова української культури».
2. Складання тез для виступу: «Роль полемічної літератури у духовній спадщині українського народу».

Теми рефератів:

1. Роль Острозької слов'яно-греко-латинської академії у поширенні освіти в Україні.

2. Роль братств у піднесенні української православної культури.
3. Початок книгодрукування в Україні.
4. Просвітницька діяльність П.Могили.
5. Роль К.Острозького у справі розвитку української православної культури.

Питання для самоперевірки:

1. Що ви знаєте про розвиток освіти на українських землях у литовсько-польську добу?
2. Як проявилось гасло литовців «старого ми не змінюємо, нового не запроваджуємо» у культурі українців?
3. Опишіть Пересопницьке Євангеліє.
4. Яку роль відіграли у розвитку української православної культури братства?
5. Визначте наслідки прийняття Люблінської унії для культури українського народу.
6. У чому полягає ідейна спрямованість полемічної літератури?
7. Охарактеризуйте роль запорозьких козаків у процесі формування української культури.
8. Порівняйте навчально-виховний процес єзуїтських та братських шкіл.
9. Назвіть пам'ятки архітектури Львова доби Ренесансу.
10. Розкажіть про початок книгодрукування в Україні.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

У першому питанні розкажіть про найважливіші історичні обставини розвитку української культури у литовсько-польський період. Висвітліть процес формування української народності та мови. Охарактеризуйте унікальну пам'ятку української культури – Пересопницьке Євангеліє. Зверніть увагу, що у духовному житті України відбулися кардинальні зміни після укладення Берестейської церковної унії 1596 р. Які факти свідчать про кризу православної церкви в XVI столітті? Хто з української знаті виступив на захист української православної культури? Національно-культурному піднесенню України кінця XVI — початку XVII ст. сприяла діяльність братств. Порівняйте систему освіти Київської Русі та освіту литовсько-польського періоду. Зверніть увагу, що у XVI столітті з'являються нові типи шкіл: єзуїтські елементарні та середні школи і колегії, протестантські, православні. Яку відмінність у змісті навчання мають ці освітні заклади? Підкресліть, що тільки в братських школах зберігали давньоруські традиції, розвиваючи національну православну культуру. Чому Острозьку слов'яно-греко-латинську академію називають першим українським навчальним закладом європейського типу? Яку роль відіграв у справі розвитку української культури К.Острозький? Розкрийте зв'язок розвитку освіти із книгодрукуванням на українських землях. Необхідно відзначити розвиток усної народної творчості. У зв'язку з якими історичними подіями виникли історичні пісні та думи? Важливою зброєю в боротьбі за соціальне і національне визволення народу, яскравим явищем української культури була полемічна література. Прослідкуйте зв'язок Брестської церковної унії із виникненням

полемічної літератури. Які проблеми розглядалися у творах І.Вишенського, М.Смотрицького, Л.Барановича, І.Гізеля, І.Галятовського, Ф.Сафоновича, В.Ясинського, С.Оріховського?

При підготовці до *другого питання* зверніть увагу, що у другій половині XIV ст. почали з'являтися ознаки регулярного планування міст. Упродовж XIV – першої половини XVI ст. не втрачало свого значення будівництво оборонних споруд. Назвіть найвідоміші пам'ятки замкового будівництва. У XVI – першій половині XVII ст. містобудування зазнало впливу європейського Відродження. Охарактеризуйте архітектурні пам'ятки Львова, побудовані у стилі Відродження: палац Корнякта, Високий замок, каплицю Трьох святих, вежу Вірменської церкви. Образотворче мистецтво продовжувало традиції попередньої епохи у поєднанні з елементами Ренесансу. Вкажіть, що популярні орнаментальні мотиви - грона винограду, листя аканту, квіти гранату, фігурки янголят - характерні саме для мистецтва епохи Відродження. Які факти свідчать про вплив народних сюжетів на образотворче мистецтво? У чому полягає особливість портретного живопису України? Розкажіть про зростання значення іконопису у духовному житті країни. Які канони написання українських ікон ви знаєте?

Переходячи до розгляду *третього питання*, зазначте, яку роль відіграли козаки у справі поширення української культури? Зверніть увагу, що вони були на захисті українського народу та православ'я. Які факти свідчать про високу духовність в середовищі українського козацтва? Розкажіть про участь запорозького козацтва на чолі з П.Конашевичем-Сагайдачним у діяльності Київського братства. Розкажіть про основи тогочасної козацької педагогіки. Розкрийте зміст освіти у січових школах. Опишіть народну картину —Козак Мамай. Висвітліть традиції і звичаї січовиків. У чому полягає роль української культурної спадщини XV – I половини XVII століть?

Література: [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5.

Українська культура II половини XVII – XVIII ст.

(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Розвиток освіти і наукових знань козацько-гетьманської держави.
2. Література в Україні. Розвиток театру і музики.
3. Культура бароко в Україні та її особливості. Козацьке бароко.

Основні поняття: академія, бароко, козацьке бароко, козацькі літописи, кант, шкільна драма, рококо, вертеп, парсуна, наукоцентризм, рококо, палацовий ансамбль, парковий ансамбль, епіграма, панегірик.

Практичне творче завдання:

1. Підготовка матеріалів до дискусії на тему: «Культурні ідеали Просвітництва та сучасність».
2. Підготовка есе на тему: «Риси козацького бароко».

Теми рефератів та презентацій:

1. Видатні випускники Києво-Могилянської академії.

2. Початковий період діяльності Львівського університету.
3. Роль Ф.Прокоповича у культурній спадщині українського народу.
4. Мистецтво кобзарів і троїстих музик.
5. Іконопис козацько-гетьманської держави.

Питання для самоперевірки:

1. Кого називають першим книгодрукарем України?
2. Які нові типи шкіл з'являються в Україні у XVII – XVIII ст.?
3. На які жанри поділяється українська література доби Гетьманщини?
4. Що ви знаєте про гетьмана І.Мазепу як мецената?
5. Розкажіть про розвиток барокової архітектури та образотворчого мистецтва України.
6. Що ви знаєте про філософські погляди Г.Сковороди?
7. Кого готували у семінаріях?
8. Які українські пісні політичного або національного змісту доби Гетьманщини ви знаєте?
9. Назвіть архітектурні споруди у стилі українського бароко.
10. Охарактеризуйте діяльність О.Тарасовича.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

У *першому питанні* розкажіть про історичні обставини розвитку української культури за таким планом: визвольна війна під керівництвом Б.Хмельницького – утворення української козацької держави - період —Руїни, ліквідація російським царизмом автономії українських земель у XVIII столітті. Зверніть увагу на те, що в результаті створення Держави Війська Запорозького прискорюється процес формування української нації та спостерігається духовний прогрес народу. Де здобували освіту українські діти у XVII – XVIII століттях? Яку роль відіграли у справі розвитку української культури К.Острозький та П.Могила? Чому Києво-Могилянській колегіум (пізніше академію) називали центром вітчизняної освіти, науки, культури України? Яких видатних викладачів і випускників цієї школи ви знаєте? Які факти свідчать про те, що Львівський університет був центром освіти, науки та культури Західної України? Що ви знаєте про творчість філософів України Ф.Прокоповича та Г.Сковороди?

У *другому питанні* зверніть увагу на важливе місце в літературі літописання. Які важливі історичні проблеми розглядають Густинський літопис та козацькі літописи? Для літератури XVII – XVIII століть характерним є відокремлення церковної літератури від світської. Наведіть приклади поширення езопівської байки, релігійно-моральної, історичної, ліричної поезії. Розкажіть, як стиль бароко вплинув на розвиток поезії різних жанрів українською, польською, латинською мовами. Доведіть, що І.Котляревський став основоположником нової української літератури. Стиль бароко вплинув на розвиток шкільної драми та шкільного театру. Прослідкуйте зв'язок українського театру із народними ігрищами Русі. Що ви знаєте про вертеп та шкільний театр? Які українські музичні інструменти ви знаєте? Зверніть увагу на заміну у XVII столітті одноголосного розспіву багатоголоссям. Що ви знаєте

про мистецтво кобзарів і троїстих музик? Чим відомі композитори А.Ведель, Д.Бортнянський, М.Березовський?

Переходячи до розгляду *третього питання*, необхідно відзначити, що в архітектурі XVII – XVIII століть спостерігається використання різних стилів із виразним домінуванням стилю козацького бароко. Порівняйте козацьке бароко із європейським бароко. Які українські споруди побудовані у стилі бароко та рококо? У чому полягає особливість стилю класицизму, популярного в Україні у XVIII столітті. Яких видатних архітекторів ви знаєте? Наведіть факти того, що український живопис XVII – XVIII століть пройшов етапи бароко, рококо, класицизму. Яких художників ви знаєте? Розкажіть про розвиток українського іконопису та гравєрства. У чому полягає роль української культурної спадщини XVII – XVIII століть?

Література: [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6.

Національно-культурне відродження в Україні у I половині XIX ст. (2 год.).

Теоретичні питання:

1. Періодизація українського національно–культурного відродження. Освіта і наука України.
2. Становлення нової української літератури. Український романтизм. Розвиток театру і музики.
3. Архітектура, скульптура і живопис в I половині XIX ст.

Основні поняття: романтизм, реалізм, сентименталізм, історична драма, соціальна повість, соціальний роман, етнографічні твори, національна ідея.

Практичні творчі завдання:

1. Написання есе на тему: «Погляди Т.Шевченка на історію України».
2. Підготовка матеріалів до дискусії на тему: «Програма Кирило-Мефодіївського братства – це утопія?».

Теми рефератів:

1. І.Котляревський - визначний діяч української культури.
2. Ідеї українського відродження в діяльності Кирило-Мефодіївського товариства.
3. Культурно-просвітницька діяльність —Руської Трійці|| .
4. Національні та культурні вимоги Головної Руської ради.
5. Педагогічна спадщина К.Ушинського.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте розвиток математичних знань в Україні у XIX ст.
2. Яких видатних українських письменників I половини XIX ст. ви знаєте?
3. Якою була система початкової освіти України у I половині XIX ст.?
4. Чому XIX століття називають періодом національного відродження України?
5. Назвіть архітектурні пам'ятки України I половини XIX ст.

6. Що ви знаєте про творчу спадщину Г.Квітки-Основ'яненка?
7. Що ви знаєте про альманах «Русалка Дністрова»?
8. Охарактеризуйте діяльність найвідоміших художників України у I половині XIX ст.
9. Порівняйте розвиток культури Західної України і Східної України у I половині XIX ст.: відмінні риси.
10. Порівняйте розвиток культури Західної України і Східної України у I половині XIX ст.: спільні риси.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

При підготовці до *першого питання* важливо з'ясувати історичні умови розвитку українських земель у першій половині XIX століття. Порівняйте колонізаційну політику Російської та Австрійської імперій по відношенню до українських земель, вплив на українську культуру. Що заважало духовному розвитку українців? Варто мати чітке уявлення про зміст терміну —українське національно-культурне відродження||, його періодизацію. Які факти свідчать про те, що метою процесу національного відродження були консолідація української нації та відновлення української державності? З'ясуйте особливості розвитку освіти в Україні у I половині XIX століття, її зв'язок з економічним розвитком країни. Які типи початкових, середніх, професійних, вищих шкіл працювали в Україні? З'ясуйте зміст навчання у цих школах. Як ви думаєте, чому російський уряд вимагав викладати виключно російською мовою? Чи всі діти могли навчатися в цих навчальних закладах? Чи можна вважати новостворені Харківський і Київський університети головними осередками українського національного руху? Підкресліть роль Львівського університету як осередку культури на західноукраїнських землях. Що ви знаєте про наукові здобутки Т.Осиповського, В.Каразіна, М.Остроградського, С.Ковалевської, О.Потебні, К.Ушинського? Які видатні історики працювали в цей період в Україні? Потрібно підкреслити, що формуванню національної самосвідомості українського народу, поширенню освіти і видавничої справи сприяла діяльність Кирило-Мефодіївського братства, Руської трійці. Оцініть ідейний зміст "Русалки Дністрової».

Відповідаючи на *друге питання*, зазначте, що великим історичним здобутком української культури початку XIX століття було запровадження нової української літературної мови. Згадайте, кого називають —батьком|| нової української літератури? Охарактеризуйте напрями української літератури: романтизм, реалізм, сентименталізм. Яку роль відіграв романтизм у справі розвитку та збагачення нової української літератури? Розкрийте проблематику творів письменників-романтистів. Назвіть відомих байкарів України. Розкажіть про творчість основоположника нової художньої прози Г.Квітки-Основ'яненка. Яку роль відіграв у процесі державного відродження України поет-романтик Т.Шевченко? Назвіть найвідоміші його твори. Які письменники були представниками реалістичного напрямку в літературі? Які твори І.Нечуя-Левицького, П.Мирного, Б.Грінченка ви знаєте? Зробіть висновок, які проблеми розглядалися в літературі I половини XIX століття.

Зверніть увагу на те, що становлення нової української драми пов'язано із творчістю І.Котляревського та Г.Квітки-Основ'яненка. Які факти свідчать про те, що у Харкові та Полтаві в першій половині XIX століття були закладені основи українського національного театру?

У третьому питанні розкажіть, що у мистецтві України протягом I половини XIX ст. були поширені різні архітектурні стилі: класицизм, російський ампір, неоренесанс, необароко. Охарактеризуйте особливості цих стилів, наведіть конкретні приклади їх використання. Яких видатних архітекторів ви знаєте? Зазначте, що на розвиток українського образотворчого мистецтва помітно вплинула петербурзька Академія мистецтв. Охарактеризуйте художню спадщину Т.Шевченка. Що таке офорт і хто прославився у цій сфері? Чим характеризувався портретний живопис I половини XIX століття? Назвіть представників української національної школи пейзажного живопису. Зверніть увагу, що в архітектурі I половини XIX ст. пишність українського бароко замінив академічний, стриманий стиль: квартали були прямокутними, композиції ансамблів, окремих архітектурних комплексів були просторими. Будівництво міст Південної України: Херсона, Миколаєва, Одеси. Які факти свідчать про розвиток монументального живопису та монументальної скульптури? Назвіть відомих скульпторів України.

Література: основна [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7. **Українська культура II половини XIX ст.** **(2 год.)**

Теоретичні питання:

1. Національно-культурний рух в Україні II половини XIX – початку XX ст. Освіта і наука України.
2. Напрями у літературі. Виникнення професійного театру. Музичне мистецтво.
3. Нові тенденції в українській архітектурі, скульптурі та живописі.

Основні поняття: реалізм, модернізм, еkleктика, ампір, просвітницький реалізм, критичний реалізм, ліро-епічна поема, романтичне оповідання, громадянська лірика, політична сатирична поема, панславізм, українофіли, соціал-демократизм.

Практичні творчі завдання:

1. Підготовка питання для обговорення: «Модернізм як «чисте мистецтво».
2. Написання есе на тему: «Шляхи перетворення української мови у літературну у XIX ст.».

Теми рефератів:

1. Українська опера другої половини XIX ст.
2. Політика русифікації на території України у другій половині XIX ст.
3. Основні науково-технічні досягнення в Україні у добу промислової революції.
4. Прояви еkleктики в архітектурі України другої половини XIX ст.
5. Творча спадщина М.Лисенка.

Питання для самоперевірки:

1. Що ви знаєте про діяльність М. Грушевського у Науковому товаристві імені Т. Шевченка?
2. Визначте головні цілі українських культурних організацій та рухів у ХІХ ст.
3. Дайте культурологічну оцінку урядових указів щодо української мови у ХІХ ст.
4. Охарактеризуйте розвиток українського професіонального театру.
5. Які були особливості розвитку української культури в другій половині ХІХ ст.?
6. Охарактеризуйте художню спадщину С.Васильківського.
7. Розкажіть про творчість М.Аркаса – історика і композитора.
8. Назвіть представників української етнографії ХІХ ст.
9. Що ви знаєте про діяльність наукових товариств при університетах?
10. Яких відомих українських акторів ІІ половини ХІХ ст. ви знаєте?

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

При підготовці до *першого питання* важливо з'ясувати загальні тенденції розвитку культурних процесів як у Наддніпрянській Україні, так і на Західній Україні. Розкрийте зміст двох етапів — українського національно-культурного відродження: культурницького та політичного. Що свідчить про те, що у ІІ половині ХІХ ст. відбувається консолідація української нації та створюються політичні програми відновлення української державності? З'ясуйте особливості розвитку освіти, її зв'язок з демократичними реформами ІІ половини ХІХ ст. Які типи початкових, середніх, професійних, вищих шкіл працювали в Україні? З'ясуйте зміст навчання у цих школах. Чи можна вважати Харківський, Київський та новостворений Новоросійський університети головними осередками українського національного руху? Зверніть увагу, що основною тенденцією всієї другої половини ХІХ ст. була активність національної інтелігенції, що розгортається майже виключно в сфері "культурництва". Потрібно підкреслити, що формуванню національної самосвідомості українського народу, поширенню освіти і видавничої справи сприяла діяльність хлопоманів, громадівців. З'ясуйте роль Валуєвського циркуляру та Емського указу в справі розвитку української культури. Що ви знаєте про наукові здобутки українських науковців: математика О.Ляпунова, хіміка М.Бекетова, зоолога І.Мечнікова, мікробіолога М.Гамалії, фізіолога І.Сеченова, фізика М.Авенаріуса, філософа П.Юркевича, мовознавця .Потебні та ін.? Розкажіть про розвиток історичної думки. Максимовичем, М.Костомаровим, В.Антоновичем, М. Драгомановим та ін. Зверніть увагу, що населення українських земель під владою Австро-Угорської імперії мало значно кращі умови для розвитку національної культури, ніж українці Наддніпрянщини. Галичина стала духовним центром Західної України, а греко-католицькі священики були активними діячами національного відродження. Необхідно охарактеризувати такі напрями як "москвофіли" та "народовці". Окрему увагу зверніть на діяльність товариства «Просвіта».

Відповідаючи на *друге питання*, зазначте, що характерними рисами розвитку української літератури в II половині XIX ст. були: різноманітність художніх напрямів, наявність індивідуальних стилів письменства, поява нових тем і проблематики, демократизація і гуманізація літератури, ускладнення художніх форм, політизація літературної творчості. Які письменники були представниками реалістичного напрямку в літературі? Які твори І.Нечуя-Левицького, П.Мирного, Б.Грінченка ви знаєте? З'ясуйте вагому роль І.Франка та Л.Українки в українській літературі. Що ви знаєте про творчість М.Гоголя? Зародження елементів модернізму в українській літературі. Розкажіть про зародження у другій половині XIX століття українського професійного театру в Єлисаветграді. Охарактеризуйте творчість видатних драматургів М.Кропивницького, І.Карпенка-Карого, М.Старицького. Яких видатних акторів ви знаєте? Зверніть увагу, що для музики XIX століття характерним є розвиток оперного жанру. Розкажіть про творчість основоположника української класичної музики М.Лисенка. Хто був автором української національної опери Запорожець за Дунаєм? Хто є автором музики до пісні —Ще не вмерла Україна, яка є гімном України?

У *третьому питанні* розкажіть, що у мистецтві України протягом II половини XIX ст. стильова єдність класицизму зникає. Поясніть суть терміну «еклектизм». Охарактеризуйте особливості цих стилів, наведіть конкретні приклади їх використання. Зверніть увагу на появу українського модерну. Яких видатних архітекторів ви знаєте? Зверніть увагу, що головна тенденція образотворчого мистецтва II половини XIX – рух до реалізму. Найбільш яскраво ця тенденція проявилася у творчості членів "Товариства пересувних художніх виставок". Багато художників-передвижників були родом з України: М. Ге, О. Литовченко, М. Ярошенко. Чим характеризувався портретний живопис XIX століття? Що ви знаєте про жанрово-побутові картини таких художників як: К.Трутовського, Л.Жемчужникова, І.Соколова, М.Пимоненка? Зверніть увагу, що М.Пимоненко один з перших у вітчизняному малярстві поєднав побутовий жанр і поетичний український пейзаж. Чим прославив мистецтво І.Айвазовський? Хто є автором картини —Запорожці пишуть листа турецькому султану? Назвіть представників української національної школи пейзажного живопису. Розкажіть про творчість С.Васильківського, І.Їжакевича, О.Мурашка, І.Труша, О.Новаківського, братів Кричевських. Наведіть конкретні приклади розвитку авангардистського живопису. Які факти свідчать про розвиток монументального живопису та монументальної скульптури? Назвіть відомих скульпторів України. З'ясуйте роль українського мистецтва у світовій мистецькій спадщині.
Література: основна [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8.
Культура України в I половині ХХ ст.
(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Становище української культури за часів Центральної Ради та Гетьманату (1917-1918 рр.).
2. Радянський період розвитку культури України. Політика українізації. —Розстріляне Відродження.
3. Українська культура в період Великої Вітчизняної війни. «Жданівщина» та її наслідки.

Основні поняття: —Березіль, коренізація, лікнеп, —ВАПЛІТЕ||, модернізм, соцреалізм, УАПЦ, націоналізм, натуралізм, символізм, імпресіонізм, модерн, тоталітаризм, декадентство.

Практичні творчі завдання:

1. Підготовка матеріалу до дискусії на тему: «Європеїзація української культури як стратегія (новий погляд на концепцію М. Хвильового)».
2. Складання тез для виступу: «Розстріляне Відродження: трагічні наслідки для української культури».

Теми рефератів:

1. Режисерське новаторство Леся Курбаса.
2. Характерні риси тоталітарної культури.
3. Прояви методу соцреалізму в культурі України.
4. Становище церкви у тоталітарному суспільстві.
5. Театральне мистецтво УРСР у період Великої Вітчизняної війни.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте політику Гетьманату в галузі української культури.
2. Визначте основні етапи розвитку української культури у радянський період.
3. Що ви знаєте про наукові теорії В.Вернадського?
4. Яку мету переслідувала "політика коренізації"?
5. Розкрийте зміст терміну «українське національне відродження» 1920-х рр.
6. Назвіть мистецькі об'єднання в Україні 20 - 30-х років ХХ ст.
7. Що ви знаєте про модерністські напрями в українському театрі 1920-30-х рр. ?
8. Проаналізуйте феномен культури соціалістичного реалізму.
9. Як відносилася радянська влада до церкви та прихожан?
10. Назвіть етапи кіномистецтва радянської України.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Відповідаючи на *перше питання*, зазначте, що Українська національно-демократична революція 1917-1920 р. – це період національного відродження освіти, науки, літератури і мистецтва України. В період Української Народної Республіки було започатковано національну школу. Які нові навчальні заклади

було створено за часів Центральної Ради? Що ви знаєте про відкриття Української Академії мистецтв, діяльність Молодого театру в Києві? Зверніть увагу на те, що широкого розмаху набуло створення нових громадських культурно-творчих організацій та об'єднань, що згуртували навколо себе значні кадри української інтелігенції. З українською демократичною революцією зв'язане відродження — Просвіт на Наддніпрянщині. Назвіть відомих українських митців та письменників, що працювали у «Просвітах». Наведіть факти, що свідчать про українізацію культури за часів держави П.Скоропадського. Які нові типи середньої та вищої школи було створено?

Охарактеризуйте українську видавничу справу. Розкажіть про заснування широкої мережі загальнокультурних закладів та установ: Державного українського архіву, Національної галереї мистецтв, Українського історичного музею, Української національної бібліотеки, Українського театру драми та опери, Української державної капели, Державного симфонічного оркестру тощо. Яку роль в справі розвитку науки відіграло створення Української Академії Наук, президентом якої став В. Вернадський?

Відповідь на *друге питання* розпочніть з розповіді про причини впровадження, сутність та результати ленінської політики — коренізації. Які факти свідчать про те, що 1920-ті рр. — це період відродження освіти, науки, літератури і мистецтва України? Охарактеризуйте досягнення і недоліки освітньої політики більшовиків у 1920-х рр. Які нові типи шкіл з'явилися у цей період? Розкажіть про ВУАН, яка була центром науки. Назвіть відомих вчених цієї установи. Зверніть увагу на ідеологічний тиск на науку. Як розвивалася наука на західноукраїнських землях під владою Польщі? Головним осередком української культури залишалося Наукове товариство ім. Шевченка. Змальовуючи літературне життя 20-х рр., зверніть увагу на те, які напрями існували у цей період. Назвіть їх представників. Що ви знаєте про такі течії у мистецтві, як конструктивізм, експресіонізм, кубізм? З'ясуйте історичні передумови розвитку української культури у 1930-х рр. Розкажіть про запровадження трьох типів шкіл: початкової — неповної середньої — середньої. Підкресліть введення напередодні війни обов'язкової семирічної освіти. Які зміни було запроваджено у середній та вищій освіті? Які жанри літератури розвивалися у цей період? Назвіть видатних письменників.

Підкресліть наявність суворого контролю за діяльністю митців, репресій проти інакомислячих. Як ви розумієте зміст терміну «розстріляне відродження»? Слід вказати, що з середини 30-х років в культурі панують уніфікація і централізація, творчі спілки митців підпорядковуються центру, беруть на озброєння в своїй творчості єдиний метод соціалістичного реалізму. Чому, на вашу думку, національне культурне відродження 1920-х рр. було придушено сталінізмом? Розкажіть про особливий архітектурний канон радянського будівництва, який найчастіше називають радянським псевдокласицизмом.

У *третьому питанні* охарактеризуйте зміну ідеологічного курсу під час Другої світової війни. Зазначте, що в цей період спостерігається звертання митців до теми патріотизму та любові до батьківщини. Які патріотичні твори

були створені в галузі мистецтва та літератури? На службу фронту була поставлена наука. Наведіть приклади наукових розробок українських вчених. У 1945-1953 рр. спостерігається політико-ідеологічна реакція. Говорячи про розвиток культури у післявоєнні роки, розкрийте суть —жданівщини. Розкажіть про боротьбу з космополітизмом та сіонізмом. Розкажіть про заміну історичної науки на ідеологічні концепції: «Короткий курс історії України», «Нарис історії України». Що ви знаєте про лисенківщину?

Література: основна [1-20].

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9.

Культура України в II половині ХХ ст.

(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Культура України у період «відлиги».
2. Шістдесятництво.
3. Культура України у 1970 – 80-ті рр.

Основні поняття: соцреалізм, патріотизм, космополітизм, діаспора, —шістдесятництво||, дисидентство, діспора, плюралізм, лібералізація, реабілітація, «відлига», «застой», «перебудова», соціокультурна ситуація.

Практичні творчі завдання:

1. Підготовка матеріалу до дискусії на тему: «Якими є досягнення і недоліки реалістичного світобачення?».
2. Складання тез для виступу: «Характерні риси тоталітарних культур».

Теми рефератів:

1. «Поетичне кіно»: С. Параджанов, Ю. Іллєнко.
2. Історична наука у радянську добу.
3. Концепція людини у модернізмі.
4. Теорія «кордоцентризму» в українській культурі.
5. «Шістдесятники» у мистецтві.

Питання для самоперевірки:

1. У чому полягає вплив дисидентського руху на розвиток української культури?
2. Що ви знаєте про творчий шлях В.Стуса?
3. В чому виявилися особливості українського малярства (І. Бойчук, А. Горська)?
4. Розкажіть про наукову діяльність Є.Патона.
5. Назвіть представників української класичної музики.
6. Як відносилася радянська влада до церкви та прихожан?
7. Охарактеризуйте творчість Л.Костенко.
8. Розкрийте роль національної мови у розвитку культури.
9. Охарактеризуйте творчу спадщину А.Солов'яненка.
10. Що ви знаєте про фільм С.Параджанова «Тіні забутих предків»?

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Готуючись до *першого питання*, зверніть увагу на те, що культура України II половині XX століття тісно пов'язана з періодизацією вітчизняної історії. Культурний розвиток українських земель можна поділити на певні періоди: часткова лібералізація режиму (1953-1964 рр.); епоха «застою» в українській культурі (1964-1985 рр.); наростання кризових явищ в соціокультурній сфері (1985-1991 рр.); проголошення Української незалежної держави (1991-початок XXI ст.). Характеризуючи період «відлиги», підкресліть запровадження обов'язкової восьмирічної освіти, реорганізацію вузів. Розкажіть про розвиток театрального і кіномистецтва України. Охарактеризуйте фільм С. Параджанова "Тіні забутих предків". Називаючи імена художників, підкресліть, що основною темою образотворчого мистецтва в післявоєнні роки був героїзм народу в період Великої Вітчизняної війни.

Починаючи обговорення *другого питання*, зазначте, що період «відлиги» створив сприятливі умови для розвитку літератури. Хронологічно короткий період —відлиги|| мав величезне значення і далекосяжні наслідки. Зверніть увагу, що свою назву цей час отримав за повістю І.Еренбурга, яка дуже точно передала зміст епохи. Атмосфера кінця 50-х років привела до формування цілого покоління так званих —шістдесятників|| - вчених, письменників, художників. Відзначте, що творчість цих митців відзначалася непримиренністю до ідеологічного диктату, повагою до особистості, прихильністю до національних культурних цінностей, ідеалів свободи. По-різному склалися їх стосунки з владою, але загалом творчість цього покоління визначила шляхи всього подальшого розвитку української культури. Розкрийте творчий здобуток таких творчих особистостей, як: Л. Костенко, В. Симоненко, І. Дзюба, І. Світличний, М. Вінграновський, М. Сингаївський, В. Стус, Є. Сверстюк, О. Бердник, А. Горська, І. Драч, Д. Павличко, В. Чорновіл, В. Зарецький, О. Заливаха, Б. Олійник та ін. Зверніть увагу, що з одного боку, в художній прозі стали утверджуватися аналітичність, проблемність, відхід від описовості, звернення до сфери тонких почуттів, співвідношення морального і духовного. У той же час творчість продовжувала жорстко регламентуватися, зазнавати цензури, новаторство часто діставало негативну оцінку у офіційній критиці. З'ясуйте, яке відношення мають шістдесятники до дисидентського руху?

Розповідаючи у *третьому питанні* про розвиток культури II половини 1960-х – I половини 80-х рр., зверніть увагу на поворот до неосталінізму. Наведіть факти цього явища. Що свідчить про посилення процесу русифікації? Які письменники зазнали репресій і переслідувань? Слід зазначити, що у цей період всі види мистецтва ідеологізувалися. Схарактеризуйте досягнення і прорахунки системи освіти УРСР, згадайте про запровадження загальнообов'язкової десятирічної освіти, подальше перетворення середніх шкіл в одинадцятирічні. Особливого розвитку досяг український кінематограф. Його вершини – фільми Л. Осики "Захар Беркут", Ю. Ільєнка "Білий птах з чорною ознакою", Л.Бикова "В бій ідуть одні старики", І.Миколайчука "Вавілон XX". У той же час на екран не допускалися неприйнятні для режиму картини, майстрам нав'язувалася тематика. Охарактеризуйте сутність радянської

соціалістичної культури. В мистецтві, як і в літературі, панує соціалістичний реалізм. Все, що не вписувалося в його межі, автоматично відкидалося або в забуття, або в сферу дисиденства. Закінчуючи відповідь на третє питання, охарактеризуйте розвиток культури у період перебудови. Зверніть увагу на початок нового національного відродження України, спрямованого на досягнення незалежності Української держави. Яким чином українська мова стала державною? Якими творами представлена література цього періоду? Світове визнання отримала національна школа вокального мистецтва. Яскраві імена української оперної сцени – А. Солов'яненко, Д. Гнатюк, Б. Руденко, Є. Мірошніченко. Релігія і церква в Україні.

Література: основна [1-20]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10.

Культура незалежної України

(2 год.)

Теоретичні питання:

1. Досягнення в галузі освіти і науки.
2. Розвиток літературного процесу.
3. Розвиток театрального та кіномистецтва, української музики.

Основні поняття: патріотизм, постмодернізм, космополітизм, діаспора, діспора, плюралізм, абсурд, поп-арт, гендерні проблеми, екзистенціалізм, геополітика, масова культура, елітарна культура, субкультура, контркультура, маргінальність, поп-арт, Болонський процес.

Практичні творчі завдання:

3. Підготовка матеріалу до дискусії на тему: «Масова культура сучасної України: за і проти».
4. Складання тез для виступу: «Значення засобів масової інформації у формуванні свідомості людини».

Теми рефератів:

1. Постмодерністські експерименти у художній культурі.
2. Сучасна українська вишивка.
3. Вплив масової культури на сучасне українське мистецтво.
4. Глобалізація і культура.
5. Специфіка постмодерністської естетики.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризуйте «неофольклоризм» та його ознаки.
2. Що ви знаєте про творчий шлях Б.Ступки?
3. В чому виявилися особливості українського малярства (І.Бойчук, А.Горська)?
4. Розкажіть про наукову діяльність Є.Патона.
5. Назвіть представників української класичної музики.
6. Охарактеризуйте сучасну релігійну ситуацію в Україні.
7. Охарактеризуйте український постмодернізм.

8. Розкрийте роль національної мови у розвитку культури.
9. Які постмодерністські тенденції у духовному житті України ви можете назвати?
10. Проаналізуйте текст Конституції України щодо забезпечення культурних прав громадян.

Методичні вказівки до роботи на семінарському занятті

Відповідь на *перше питання* розпочніть із події проголошення у 1991 р. незалежності України. Розкрийте сутність таких законодавчих актів як:

Основи законодавства про культур, Державна незалежна програма Українська освіта в ХХІ столітті, Закон про освіту. Які пріоритетні напрями освітньої галузі зазначені у цих документах? Розкрийте сутність реформ в галузі вищої освіти. Які нові типи шкіл почали працювати в Україні в період незалежності? Що ви знаєте про приєднання навчальних закладів до Болонської системи вищої освіти. Розкажіть про відродження або створення громадських організацій та установ, покликаних вести просвітницьку роботу, вивчати історію і сьогодення української культури: Товариства української мови ім. Т. Шевченка, «Просвіту», культурологічне товариство «Спадщина», Наукове товариство ім. Т. Шевченка, Міжнародну асоціацію українців тощо. Розкажіть про поглиблення зв'язків української культури з культурою діаспори, розвиток краєзнавчих та народознавчих досліджень. У чому, на вашу думку, полягають проблеми і здобутки вітчизняної системи освіти? Які нові наукові установи були відкриті в країні? Охарактеризуйте діяльність Інституту української археографії, Інституту української мови, Інституту народознавства, що входять до системи Національної академії наук. Зазначте, що інфраструктура культури в Україні є досить розвиненою, як на східноєвропейські стандарти, але, водночас, – досить закоснілою, технічно та морально застарілою.

У *другому питанні* слід відзначити складність розвитку літературного процесу в Україні. Продовжують творити письменники й поети старшого покоління (І.Драч, В.Дрозд, Р.Іваничук, П.Загребельний, Л.Костенко, Ю.Мушкетик, Б.Олійник, Д.Павличко), активно працюють письменники середнього покоління, дебютанти 80-х рр. (Ю.Андрухович, О.Забужко, Ю.Винничук, В.Герасим'юк та ін.), заявила про себе й молодь, дебютанти ХХІ ст. (Л.Дереш, С.Жадан, Т.Малярчук). Література відчуває на собі тиск ринку, вона змушена йти за читачем (покупцем), продукуючи комерційні жанри (детектив, любовний роман, фентезі). З'ясуйте перспективи розвитку української літератури у найближчий час.

Відповідь на *третє питання* розпочніть з того, що розвиток сучасного театрального мистецтва в Україні пов'язане передусім з діяльністю таких яскравих режисерів, як Р. Віктюк, Б. Жолдак, С. Донченко, Б. Шарварко. Дебютувала плеяда молодих драматургів – Н.Неждана, О. Миколайчук, О. Гончаров, Л.Паріс, К.Демчук та ін. Що ви знаєте про діяльність Національної спілки театральних діячів України, Національного центру театального мистецтва імені Леся Курбаса? Характеризуючи сферу сучасного українського кіномистецтва, відзначте, що вийшло багато документальних фільмів,

присвячених в основному історичному минулому України. Створено декілька багатосерійних фільмів, серед них «Сад Гетсиманський» за мотивами творів І.Багряного, «Пастка» (за І.Франком), телесеріал «Роксолана» та ін. Розкажіть про те, що розвиток української популярної музики останнього десятиліття пов'язаний з іменами С.Вакарчука, І.Білик, П.Зіброва, Т.Повалій, О.Пономарьова, Руслани, А.Кравчука, Ані Лорак, В.Павлика, І.Сказіної та низки інших імен. Вкажіть, що їх поява і творча еволюція щільно пов'язана з необхідністю задоволення потреби у своїй національній популярній розважальній музиці як складовій шоу-бізнесу. Розвиток у сучасній музиці традицій народного мелосу та зарубіжної естради. Поп-музика, рок-музика, джаз-музика, бардівська пісня тощо. Які факти свідчать про те, що Спілка художників України є ініціатором консолідації творчої інтелігенції? Розкажіть про заснування Академії мистецтв у 1996 р. Чи можна казати про цілісність українського культурного простору? Презентації українського мистецтва в Європі, США та Японії. Участь в мистецьких бієнале. Охарактеризуйте хвилі української міграції. Що ви знаєте про соціокультурне життя української діаспори? Вкажіть перспективи розвитку вітчизняного мистецтва. У чому полягає суть сучасного українського національно-культурного відродження?

Література: основна [1-20].

Питання для проведення підсумкового контролю знань

1. Періодизація розвитку української культури.
2. Пам'ятки первісної культури на території України.
3. Трипільська культура.
4. Матеріальна та духовна культура киммерійців і скіфів.
5. Сарматська культура. Культура міст-держав Північного Причорномор'я.
6. Культура східних слов'ян. Заснування Києва.
7. Міфологія східних слов'ян.
8. Розвиток писемності та освіти в Київській Русі.
9. Перекладна та оригінальна література Київської Русі.
10. Пам'ятки архітектури Київської Русі.
11. Образотворче мистецтво Київської Русі. Іконопис.
12. Культура Галицько-Волинської держави.
13. Історичні умови розвитку української культури в XIV – першій половині XVII ст.
14. Розвиток освіти і наукових знань в XIV – першій половині XVII ст.
15. Братські школи як осередки культури і науки.
16. Розвиток полемічної літератури в Україні. І.Вишенський.
17. Книгодрукування в Україні в XVI – першій половині XVII ст.
18. Розвиток архітектури та образотворчого мистецтва в XIV – першій половині XVII ст.
19. Меценатство в середньовічній Україні (К.Острозький, П.Могила, І.Мазепа).
20. Культурні традиції Запорозької Січі.
21. Історичні та суспільно-політичні обставини розвитку української культури

другої пол. XVII – XVIII ст.

22. Розвиток освіти і науки в Україні в другій половині XVII – XVIII ст.

23. Києво–Могилянська академія: система навчання, наукова та просвітницька діяльність.

24. Українська література в другій половині XVII – XVIII ст. Козацькі літописи.

25. Театральне та музичне мистецтво українського народу XIV – XVIII ст.

26. Характерні риси архітектури українського козацького бароко.

27. Образотворче мистецтво другої пол. XVII – XVIII ст.: іконопис, портретний живопис, книжкова мініатюра, графіка.

28. Видатні діячі української культури: Ф.Прокопович, Г.Сковорода.

29. Характерні риси та періодизація українського національного відродження кінця XVIII – XIX ст.

30. Історичні обставини розвитку української культури у XIX ст.

31. Розвиток початкової та середньої освіти в Наддніпрянській Україні у XIX ст.

32. Розвиток вищої освіти в Україні в XIX ст.

33. Розвиток освіти в Західній Україні у XIX ст.

34. Розвиток освіти на Херсонщині у XIX ст.

35. Основні здобутки науки в Наддніпрянській Україні у XIX ст.

36. Література та мовознавство у першій половині XIX ст. в Наддніпрянській Україні.

37. Значення творчості І.Котляревського та Т.Шевченка для розвитку української культури.

38. Розвиток літератури в Наддніпрянській Україні у другій половині XIX ст.

39. Характерні риси архітектури та містозабудови в Україні у XIX ст.

40. Архітектурні пам'ятки Херсона XIX ст.

41. Розвиток театрального мистецтва та музики в Україні у XIX ст.

42. Живопис та скульптура в Україні у XIX ст.

43. Національно-культурний рух в Західній Україні в XIX ст.

44. Періодизація історії української культури XX ст.

45. Характерні риси розвитку української культури на початку XX ст.

46. Культура і духовне життя в Україні за часів Центральної Ради та гетьманату П.Скоропадського.

47. Національно-культурне піднесення 1920-х рр. в Україні.

48. Становище культури в Україні у 1930-х роках. «Розстріляне відродження».

49. Культура України в роки Другої світової війни.

50. Культурне життя в Україні у другій половині 1940 - на початку 1950-х років. «Ждановщина»

51. Тенденції культури України часів хрущовської «відлиги». Шістдесятництво.

52. Освіта, наука і література України середини 60-х – середини 80-х років XX ст.

53. Українське кіномистецтво: початки, становлення, розквіт.

54. Музичне та театральне мистецтво України другої половини XX ст.

55. Культурні надбання української діаспори.

56. Тенденції сучасного національно-культурного відродження.
57. Література і театр в незалежній Україні.
58. Освітня та культурна політика Української незалежної держави.
59. Проблеми розвитку культури в незалежній Україні.
60. Основні етапи розвитку культури Півдня України (на прикладі Херсонщини) з найдавніших часів до сьогодення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Абрамович С. Д. Чикарькова М. Ю. Світова та українська культура. Львів : Світ, 2014.
2. Акимович Є. О. Українська культура в історичному вимірі (IX – XVII ст.) Одеса : Маяк, 2019.
3. Анучина Л. В., Гребенюк Н. Є., Лисенко О. А. Українська та зарубіжна культура. Харків, 2016.
4. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. Київ, 2019.
5. Висоцький Ю. О. Історія української культури. Дніпропетровськ, 2019.
6. Історія світової та української культури / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук та ін. Київ, 2010.
7. Історія світової та української культури / за ред. Л. Т. Левчук. Київ, 2013.
8. Історія української та зарубіжної культури : навчальний посібник / за ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. Київ, 2019.
9. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура : курс лекцій. Київ, 2015.
10. Культурологія : українська та зарубіжна культура : навчальний посібник / за ред. М. М. Заковича. Київ, 2014.
11. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. / за ред. А. В. Яртися, С. М. Фендрика, С. О. Черепанової. Львів, 2005.
12. Українська культура: історія і сучасність / за ред. С. О. Черепанової. Львів, 2014.
13. Художня культура України / за ред. Л. М. Масол. Київ, 2016.
14. Шевнюк О. Л. Українська та зарубіжна культура : навчальний посібник. Київ, 2013.
15. Шейко В. М., Тишевська Л. Г. Історія української культури. Київ, 2016.

ДОДАТКИ СТИСЛА ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Археологічні епохи:

Палеоліт — 3 млн років — 10 тис. років до н. е.

Мезоліт — 10—12 тис. — 7—6 тис. років до н. е.

Неоліт — 7—5 тис. до н. е.

Енеоліт — 4—3 тис. до н. е.

Бронзовий вік — 2—1 тис. до н. е.

Залізний вік — 1 тис. років до н. е. — IV ст. н. е.

1,5 тис. років до н. е. — виникнення праслов'янських племен в індо-європейському масиві народів.

IV ст. до н. е. — створення грецьких колоній у Причорномор'ї і Криму: Ольвія, Херсонес, Пантікапея, Тіра. Залишки руїн Херсонеса.

V ст. до н. е. — подорож Геродота в Скіфію й опис скіфських переказів.

331 рік до н. е. — облога Ольвії військами Олександра Македонського.

IV ст. до н. е. — створення золотої скіфської пекторалі (1150 г золота 958 проби, 30,6 см у діаметрі) — нагрудна прикраса. Знахідку століття виявив археолог Борис Мозолевський у кургані Товста Могила на Дніпропетровщині 21 червня 1971 р.

Кінець IV ст. н. е. — початок V ст. н. е. — існування держави антів.

V ст. н. е. — об'єднання племен гунів під владою Атілли.

860-ті роки — прийняття християнства частиною русів.

911 — договір князя Олега з Візантією.

945 — договір князя Ігоря з Візантією.

957 — відвідання княгинею Ольгою Константинополя.

961—962 — місія єпископа Адальберта до Києва.

979 — Польське посольство в Києві.

980—1015 — князювання Володимира Святославича в Києві.

988—989 — запровадження християнства на Русі.

990-ті роки — будівництво Десятинної церкви в Києві.

1017—1037 — будівництво Софійського собору в Києві. Створення фресок та мозаїк собору.

1019—1054 — князювання Ярослава Мудрого в Києві.

1036 — будівництво Спаського собору в Чернігові, у якому збереглися фрагменти фресок.

1037—1050 — написання митрополитом Іларіоном Київським «Слова про закон і благодать» — пам'ятки культури і філософської думки України.

1037 — зведення Золотих воріт у Києві.

Бл. 1039 — створення першого Київського літопису.

1049 — сватання французького короля до княжни Анни Ярославни.

1054 — поділ земель на уділи.

1056—1057 — створення Остромирового євангелія.

1060-ті роки — будівництво Дмитріївського (згодом Михайлівського) Золотоверхого собору в Києві. Зруйнований 1934 р., відбудований 2001 р.

1070—1088 — зведено Михайлівський собор у Видубичах.
1073—1078 — зведено Успенський собор у Києво-Печерській лаврі.
Підірваний у 1941 р.
1073—1090 — функціонування іконописної майстерні в Печорській лаврі.
Кінець XI — початок XII ст. — будівництво церкви Спаса на Берестові.
Діяльність іконописця Києво-Печерської лаври Алімпія.
XI—XII ст. — створення зводу норм давньоруських законів «Руська правда» — пам'ятки української культури і права.
1073 — написання «Ізборника Святослава».
1086 — заснування в Києві першої школи для дівчат.
1096—1097 — Володимир Мономах пише грамотицю (лист) до Олега Святославича.
Бл. 1110 — написання літописцем Нестором «Повісті минулих літ».
1117 — Володимиром Мономахом складено «Повчання дітям» — пам'ятка української християнської культури і моралі. Твори Володимира Мономаха — видатні пам'ятки письменства Київської Русі. Збереглися у складі «Повісті минулих літ» за Лаврентіївським списком.
XI — початок XII ст. — укладення житій перших східнослов'янських святих — Бориса і Гліба, Антонія та Феодосія Печерських.
XII ст. — створення Київського літопису.
Кінець XII — початок XIII ст. — зведено П'ятницьку церкву в Чернігові (архітектор П. Милоніг) та церкву Василя в Овручі.
1146 — будівництво Кирилівської церкви, у якій збереглося 800 м фрескового розпису.
1155 — вивезення Андрієм Боголюбським ікони Вишгородської Богородиці Ніжності (Єлеуси) до Суздаля. Зберігається в Третьяковській галереї.
1169 — зруйнування Києва Володимиро-Суздальським князем Андрієм Боголюбським.
XII ст. — діяльність митрополита Климента Смолятича (автор «Послання пресвітеру Фомі») та Кирила Туровського.
Бл. 1185 — написання «Слова о полку Ігоревім».
1187 — перша літописна згадка назви «Україна».
1240 — 70-денна оборона Києва від орд Батия.
1250 — заснування міста Львова.
1288 — написання ікони Печорської (Свенської) Богоматері.
1292 — закінчено Галицько-Волинський літопис.
1483 — видання в Римі латинською мовою першої друкованої української книги «Прогностична оцінка поточного 1483 року» Юрія Дрогобича-Котермака, ректора Болонського університету, який народився і помер у Дрогобичі.
1490-ті роки — перші документальні згадки про українських козаків.
1491 — видання в Кракові кирилицею книг «Октоїх», «Часослов».
1529 — створено перший Литовський статут.
1550-ті роки — князь Дмитро Вишневецький засновує Запорозьку Січ.
XIII—XVI ст. — будівництво замків у Луцьку, Кременці, Хусті, Хотині.

XIV—XV ст. — будівництво Мукачівського замку.
1438—1452 — будівництво Білгород-Дністровської фортеці (архітектор Федорок).
XV—XVI ст. — побудовано замки в Острозі і Кам'янці-Подільському.
1556—1561 — створення на пергаменті пам'ятки культури — рукописного Пересопницького євангелія в срібному окладі з мініатюрами.
1573—1578 — будівництво вежі Корнякта та Чорної Кам'яниці у Львові — період Ренесансу.
1574 — вихід у світ «Апостола» Івана Федорова у Львові.
1580 — заснування академії і друкарні в Острозі.
1581 — видання Острозької біблії.
1586 — Львівське братство затверджує статут.
1590-ті роки — перші козацькі повстання Криштофа Косинського та Северина Наливайка.
1596 — Брестська унія.
1615 — заснування Київського братства, школи і друкарні в Лаврі.
1618 — видання «Граматики» Мелетія Смотрицького.
1622 — помер гетьман Петро Сагайдачний. Піклувався про розвиток української культури. З усім запорозьким військом вступив до Київського братства. Йому присвячено ряд поетичних та художніх творів. Відомий його портрет на коні (у ренесансному стилі).
1627 — видання «Лексикону славеноросського» Памви Беринди у Києві.
1648 — початок визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького.
1649 — Зборівська битва, визвольна боротьба українського народу, Зборівська угода.
1687—1709 — гетьманування Івана Мазепи.
1702 — створено козацький літопис Самовидця.
1710 — гетьманування Пилипа Орлика. Створення першої у світі демократичної конституції.
1720 — указ Петра I, спрямований проти української мови.
1738 — заснування співацької школи в Глухові та колегіуму в Переяславі.
1744—1764 — будівництво собору св. Юра у Львові (архітектор Меретин, стиль рококо).
1746—1753 — будівництво Андріївської церкви в Києві (архітектор В. Растреллі, рококо). Іконопис Г. і Д. Левицьких і О. Антропова.
1748—1749 — будівництво фонтана Самсона на Подолі в Києві (арх. І. Григорович-Барський).
1753 — будівництво оборонної церкви в Суботові, усипальниця сім'ї Хмельницьких (рококо).
1754 — Степан Ковнір — український зодчий, колишній кріпак Києво-Печерської лаври побудував 46-метрову дзвіницю на Дальніх печерах у лаврі (поєднання готики та українського бароко).
1771—1791 — будівництво Успенського собору в Почаєві за проектом Г. Гофмана (рококо).
1771—1788 — діяльність Д. Левицького — керівника класу портрета

Петербурзької академії мистецтв. Створив портрети П. Демидова, Д-Дідро.
1773 — філософський твір Г. С. Сковороди «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті».

1775 — Катерина II руйнує Запорозьку Січ.

1798 — вийшла друком «Енеїда» І. П. Котляревського.

1799—1803 — будівництво палацу К. Розумовського в Батурині (арх. Ч. Камерон).

1805 — відкриття Харківського університету.

1810 — зведення ротонди на Аскольдовій могилі (арх. А. Меленський).

1819 — перша вистава «Наталки Полтавки» в Києві.

1819 — побудовано перші цукрові заводи в Україні.

1834 — відкриття Київського університету.

1837—1842 — споруджено будинок Київського національного університету — приклад класицизму (арх. В. Беретті).

1844—1847 — створення офортів «Живописна Україна», акварелі «Богданова церква в Суботові» Т. Шевченком.

1822—1825 — знайдено рукопис «Історії Русів» (перше видання 1846 р.).

1840 — перше видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка.

1846—1847 — створення Кирило-Мефодіївського братства в Києві.

1853 — споруджено пам'ятник св. Володимиру в Києві. Проект В. Демут-Малиновського, бронзова статуя П. Клодта, п'єдестал у вигляді каплиці — архітектора Тона.

1862—1882 — будівництво Володимирського собору в Києві (російсько-візантійський стиль) за проектом І. Штрома, О. Беретті, А. Прахова.

1863 — циркуляр міністра П. Валуєва про заборону українського друкованого слова.

1868 — інженер А. Власенко сконструював перший у світі зернозбиральний комбайн (жниварку-молотарку).

1871 — заснування колегії Павла Галагана в Києві.

1875 — створено картини «Чумацький шлях», «Степ» А. Куїнджі.

1875 — Емський указ царя про повну заборону української мови в театрі і друці.

1880—1891 — І. Рєпін написав картину «Запорожці пишуть листа турецькому султану».

1891 — утворення «Братства тарасівців» — нелегальної організації в Україні.

1894 — М. С. Грушевський очолив кафедру історії у Львівському університеті.

1896 — відкриття Вікентієм Хвойкою перших пам'яток трипільської культури.

Трипільці — могутня землеробська цивілізація, її пам'ятки виявлені на території 200 тис. км². Датується IV—III (V—IV) тис. до н. е. Трипільці розписували посуд червоною, чорною, білою фарбами, вохрою, або у дві-три фарби. Поселення налічували тисячі жител, у яких мешкало 10—14 тис. осіб. Будинки часто двоповерхові.

1898 — вихід у світ першого тому «Історії України-Руси» М. Грушевського.

1899 — заснування в Києві Музею старовини і мистецтв. Участь учених з України в археологічному з'їзді.

1900—1902 — заснування в Києві видавництва «Вік».

1902—1905 — збудовано будинок Державного банку в Києві (ранній ренесанс, архітектори О. Кобелєв і О. Вербицький).

1903 — відкриття пам'ятника І. Котляревському в Полтаві.

1904 — заснування в Києві при музичній школі М. Лисенка драматичної школи під керівництвом старшої дочки М. Старицького — Марії Старицької.

1906 — заснування професором В. М. Довнар-Запольським Вищих жіночих комерційних курсів, які стали базою створення комерційного інституту. Нині Київський національний економічний університет.

1907—1909 — вихід у світ «Словаря української мови» Б. Грінченка.

1909 — перший український освітньо-економічний конгрес «Просвіти» у Львові.

1913 — збудовано будинок Педагогічного музею (нині Будинок учителя). Архітектор Ф. Альошин, стиль ампір. У 1917—1918 роках тут містилася Центральна Рада.

1914 — відзначення 100-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

1914—1916 — видання першої енциклопедії українознавства «Украинский народ в прошлом и настоящем» у Петербурзі (вийшло 2 томи).

1917 (березень) — відкриття української гімназії ім. Шевченка в Києві.

1917 — в Україні відкрито 57 середніх шкіл, 217 — неповних середніх, а в 1918 — ще 23.

1917 — видано в Україні 300 тис. підручників для шкіл, 1918 — 2 млн.

1918 (22 січня)—проголошено незалежну самостійну Українську Народну Республіку.

1917 – відкриття Української Академії Мистецтв у Києві.

1918 – відкриття Української Академії наук.

1918 — створено Національний художній музей.

1918 — створено Український історичний музей.

1918 — організовано Українську державну капелу під керівництвом Олександра Кошиця та симфонічний оркестр. Відкрито Державний народний театр, Молодий театр.

1918 (листопад) — відкрито Українську академію мистецтв. Серед її професорів були такі визначні художники: Юрій Нарбут, Федір Кричевський, Михайло Бойчук, Олександр Мурашко.

1918 — заснування в Катеринославі (Дніпропетровську) університету.

1918 — створення у Києві музично-драматичного інституту імен М. В. Лисенка.

1919 — створено Академію наук України, яку очолив президент В. Вернадський, відділ історії — Д. Багалій, орієнталістики — А. Кримський, літератури — М. Петров, мови — С. Смаль-Стоцький, мінералогії— В. Вернадський, економіки — М. Туган-Барановський.

1919 (22 січня) — Трудовий конгрес проголосив Акт соборності, тобто об'єднання Української Народної Республіки з Західноукраїнською Народною Республікою.

1919 — створення Загальнонародної бібліотеки України (тепер Національна бібліотека України ім. В. Вернадського).

1919 — заснування літературно-художнього часопису «Мистецтво».

1919 — започатковано об'єднання українських поетів-символістів «Музагет».

1919 — створення республіканського симфонічного оркестру ім. М. В. Лисенка.

1920 — постанова РНК УРСР про обов'язкове вивчення української мови в школах з неукраїнською мовою навчання.

1920 — створення в Харкові першого українського наукового медичного інституту.

1920 — створення Л. Курбасом Київського драматичного театру.

1920 — заснування Драматичного театру ім. І. Франка.

1920 — створено українську капелу «Думка», керівник К. Стеценко.

1921 — постанова РНК про боротьбу з неписьменністю.

1922 — засновано Державний український архів.

1922 — створення Українського сільськогосподарського інституту.

1922 — створення видавництва ВУАН — Всеукраїнської академії наук.

1922 — створення спілки селянських письменників «Плуг».

1922 — створення Л. Курбасом театру «Березіль», у якому працювали актори А. Бучма, М. Крушельницький, Н. Ужвій та ін.

1922 — створення першого в Україні товариства художників ім. Костанді.

1923 — створення спілки пролетарських письменників «Гарт».

1923 — створення одного з перших українських художніх фільмів «Остап Бандура».

1923 – 1933 – радянська українізація.

1925 — відкриття у Харкові Українського театру опери та балету.

1925 — заснування «Вільної академії пролетарської літератури» (Вапліте).

1925 – заснування Одеської Держдрами.

1925 – 1928 – літературна дискусія.

1926—1932 — зростання мережі педагогічних інститутів з 12 до 46.

1926 — створення в Одесі першого в Україні науково-дослідного інституту фізики.

1926 — відкриття в Києві Російського драматичного театру ім. Л. Українки.

1926 — відкриття в Полтаві пам'ятника М. Гоголю (скульптор Л. Позен).

1926 – 1929 – робота О.Довженка на Одеській кінофабриці ВУФКУ.

1929—1932 — будівництво Київського залізничного вокзалу (архітектори О. Вербицький, П. Альошин, стиль модерн).

1928 — заснування «Товариства сучасних архітекторів України».

1929 — створення «Українського мистецького об'єднання».

1930 — заснування об'єднання радянських письменників України, до якого увійшли представники спілок «Молодняк», «Плуг», «Західна Україна», «Пролітфронт».

1930 – 1931 – процес СВУ.

1932 — у Харкові вперше в СРСР здійснено штучно ядерну реакцію.

1932 — створення Союзу радянських композиторів України.
1933 — відновлення університетської освіти в Україні (Київ, Одеса, Харків, Дніпропетровськ).
1933 — президія ВУАН виключила з академії академіків М. Возняка, Ф. Колесу, К. Студинського та ін. як «ворогів народу».
1933 — репресії проти Л. Курбаса та театру «Березіль».
1933 — самогубство Скрипника та Хвильового.
1934 — створення Спілки письменників України, посилення репресій проти письменництва.
30-ті—40-ві роки — панування соціалістичного реалізму.
1935 — відкриття в Києві Ботанічного саду Академії наук України ім. О. В. Фоміна.
1935 — відкриття в Харкові пам'ятника Т. Шевченку (скульптор М. Манізер).
1936—1939 — споруджено будинок Верховної Ради УРСР у Києві (архітектор В. Заболотний, російський класицизм).
1937 — створення чотирьох секцій Академії наук, що об'єднували 12 відділів фізико-технічних та математичних наук, біологічних і хіміко-технологічних наук.
1938 — постановою ЦК КП(б)У «Про реорганізацію шкіл на Україні» посилено процес русифікації народної освіти.
1938 — створення Спілки художників України.
1939 — створення Спілки композиторів України.
1939 — відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Києві.
1939 — відкриття меморіального музею та пам'ятника Т. Шевченку в Каневі (скульптор М. Манізер).
1939 — створення скульптурних портретів І. Франка та Т. Шевченка (скульптор Г. Пивоваров).
1940 — кількість вищих навчальних закладів зростає до 173, середніх — до 693.
1940 — відкриття у Львові Театру опери та балету. 1951—1957 — забудова Хрещатика в Києві (архітектори О. Власов, А. Добровольський, український модерн).
1947 – 1951 – псевдонаукові сталінські дискусії.
1946 – 1948 – ідеологічні кампанії "ждановщина".
1956 – початок хрущовської відлиги.
1952—1958 — побудовано павільйони Виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР.
1964 – пожежа в державній бібліотеці АН в Києві.
1965 – перша хвиля арештів дисидентів.
1970 – загибель художниці Алли Горської.
1973 – в Києві створена перша в історії людства «Енциклопедія кібернетики» (видана українською мовою),
1973 – в Харківському відділенні АН України зразу ж за американськими вченими Чиказького центру (піонерами в цій галузі) розщеплено атом.
1976 – була створена Українська Гельсінська група.

1979 – загибель композитора Володимира Івасюка.

1989 – ухвалення Закону про державний статус української мови.

1991 – Акт проголошення незалежності України — документ, прийнятий позачерговою сесією Верховної Ради УРСР 24 серпня 1991 року, яким проголошено незалежність України та створення самостійної держави — України. Тим самим було покладено край юридичному існуванню УРСР.

1994 – в Україні провадиться міжнародний фестиваль імені ушавленого французького танцюриста українського походження Сержа Лифаря (художній керівник паризької Гранд Опера).

СЛОВНИК

Автохтони – корінні жителі, місцеві жителі країни чи території.

Антропологія – біологічна наука про походження та еволюцію фізичної організації людини та її рас. Іноді розуміється як сукупність наук про людину, включаючи етнографію, культурну та соціальну антропологію.

Антропоцентризм - філософське вчення, за яким людина є центром Всесвіту і метою всіх подій, які в ньому відбуваються, що вона створена Богом «за своїм образом і подобою».

Археологічна культура - термін, уживаний для позначення спільності (комплексу) подібних між собою археологічних пам'яток, що відносяться до одного часу і поширені в певній місцевості.

Бароко - (іт. *barocco* — вибагливий, химерний) — стиль у європейському мистецтві у XVI -XVIII ст.

Братства - національно-релігійні громадські організації українських і білоруських православних міщан у XVI -XVIII ст.

Гуманізм — визнання людини найвищою цінністю в світі, повага до гідності та розуму людини; течія в західноєвропейській культурі епохи Відродження, право на щастя в житті, і вільний вияв природних почуттів і здібностей.

Господарсько-культурні типи – історично сформовані комплекси господарства і культури етносів, які проживають у схожих природно-географічних умовах і знаходяться приблизно на однаковому рівні свого господарсько-культурного та соціально-політичного розвитку.

Діаспора – частина народу, що проживає поза країною свого походження.

Діаспори утворилися в результаті насильницького виселення, загрози геноциду та інших соціальних причин.

Духовна культура – система духовних (тобто нематеріальних) цінностей: релігійних, наукових, моральних, естетичних, політичних, правничих тощо.

Сюди ж належать види і способи творчої діяльності, спрямовані на створення, збереження та поширення духовних цінностей.

Етнос – стійка міжпоколінна природно та історично сформована на певній території динамічна людська спільнота, що маючи самоназву (етнонім) і усвідомлюючи свою єдність, протиставляє себе всім іншим аналогічним утворенням і відрізняється від них стійкими і своєрідними рисами культури, способом життя, етнічними стереотипами.

Етнічна культура – успадкований від предків комплекс господарського і соціального життя, матеріальної і духовної культури, що визначає стиль життя, виконує етноідентифікуючу роль, дає можливість виділити і протиставити себе іншим етносам.

Європоцентризм – ідеологічна концепція, згідно якої провідна роль у розвитку сучасної цивілізації та культури належала Європі.

Космополітизм – ідеологія заперечення патріотизму і державного суверенітету етносів, обстоювання необхідності утворення національних об'єднань, відстоювання лозунгу Глюдина – громадянин світу|| і т.д.

Кочівництво – рухливі форми господарської діяльності та способу життя, що пов'язані з неосілим господарсько-культурними типами.

Культура – сукупність усіх цінностей створених працею і творчістю людей.

Культура - обробка ґрунту, "культивування".

Культура - світ свідомого буття людини, створеного людьми в процесі взаємодії з природою та між собою.

Культурогенез - процес зародження матеріальної і духовної культури людства.

Літопис - історико-літературний твір у Київській Русі, пізніше в Україні, Росії та Білорусі, в якому оповідь велася за роками.

Магія – загальна назва обрядів, в основі яких лежить віра в надзвичайну дію людини на предмет природи, тварин та інших людей.

Матеріальна культура – сукупність усіх матеріальних цінностей створених певною культурою, її уречевлена складова.

Масова культура – поняття, що характеризується особливостями творення культурних цінностей у сучасному індустріальному суспільстві, розрахованих на масове використання. В матеріалістично-речовому розуміння – культура повсякденного життя, призначена для засвоєння масовою свідомістю.

Матріархат – термін, яким визначають домінуюче становище жінки в сім'ї та суспільстві.

Менталітет – відносно цілісна сукупність думок, вірувань, які створюють картину світу та зміцнюють єдність культурної традиції.

Міф - оповідь, яка передає уявлення давніх народів про походження світу, явищ природи, про богів та легендарних героїв; виникає у всіх народів на ранній стадії розвитку для пояснення явищ природи.

Модернізація – осучаснення, зміни у відповідності з вимогами сучасності, вдосконалення.

Національна культура – система етнокультурних і соціальних вартостей, символів, інтересів, сподівань, що співзвучні сучасним національним інтересам і настроям етносів.

Національна культура - це сукупність символів, вірувань переконань цінностей, норм поведінки, які характеризують духовне життя певної нації.

Нація – особливий стан розвитку етносу, пов'язаний з творенням державності, національно-державних символів, атрибутів, національної свідомості і культури.

Пантеон – група богів що належать до певної релігії або міфології.

Пантеїзм – релігійно-філософське вчення, яке ототожнює бога з природою і розглядає природу як втілення божества.

Плем'я – одна з найбільших давніх форм етнічної спільності, яка складалася з родів.

Побут – загальний уклад виробничого, сімейного і громадського життя, сукупність способів задоволення матеріальних і духовних потреб людей.

Полемічна література - (від грец. *πολεμικός* — войовничий) — літературна творчість церковно-теологічного і художньо-публіцистичного характеру в Україні.

Ренесанс - (фр. *Renaissance* — «Відродження») — епоха в розвитку ряду країн Західної та Центральної Європи (в Італії 14-16 століття, в інших країнах — кінець 15 — початок 17 століття), перехідна від середньовічної культури до

культури нового часу.

Релігія – система поглядів, світоспиймання і світовідчуття, що передають віру людини в існування Бога і мають зовнішні прояви в поведінці, побуті.

Ритуал – церемонія, дійство здебільшого релігійного призначення, що носить символічний характер, що носить символічний характер; забезпечує згуртованість суспільства, відвертає конфлікти та нейтралізує агресивність; більш сувора форма регулювання поведінки, ніж звичай.

Рід – кровно-споріднена група людей, пов'язана єдиним походженням по материнській чи батьківській лінії.

Рококо - реверсований стиль щодо бароко, що в другій половині 18 в. дійшов (з Франції і Австрії) на Україну — до Києва, Львова, а звідси у 1760 — 1770-их рр. Творчим рушієм доби рококо у всіх ділянках культури було еспрі («esprit») на противагу чуттєвості («sensibilité») бароко чи рації («raison») класицизму.

«Розстріляне Відродження» - літературно-мистецьке покоління 20-х — початку 30-х рр. в Україні, яке дало високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру і яке було знищене тоталітарним більшовицьким режимом.

Сакральний – священний, що відноситься до релігійного культу та ритуалу.

Символ – предмет, дія, які слугують для умовного позначення будь-якого образу, поняття, ідеї.

Субкультура - сукупність культурних зразків, тісно пов'язаних з домінантною культурою і у той же час відмінних від неї. У антропології — група людей у межах більшого суспільства з відмінними стандартами та моделями поведінки.

Табу – особливі релігійні, моральні, етичні, соціальні та інші заборони на предмети, дії, обряди, слова, думки та ін., порушення яких, за віруваннями, спричиняє нещастя, хвороби і смерть, що посилаються богами і духами.

Тотемізм – віра в надприродній зв'язок родової групи людей з представниками тваринного чи рослинного світу, предметами чи явищами природи, віра в те, що ці представники, явища чи предмети є предками їхніх родів.

Традиція – спосіб передачі етнічного досвіду від одного покоління до слідуєчого у вигляді звичаїв, правил поведінки і т.д.

Шестидесятники - назва нової генерації (покоління) радянської та української національної інтелігенції, що ввійшла в культуру (мистецтво, літературу тощо) та політику в СРСР в другій половині 1950-х — у період тимчасового послаблення комуністично-більшовицького тоталітаризму та хрущовської «відлиги» (десталінізації та деякої лібералізації) і найповніше себе творчо виявила на початку та в середині 1960-х років (звідси й назва).

Фетишизм – поклоніння неживим предметам, що нібито мають надприродну силу, здатну допомогти чи зашкодити людині.

Перелік музеїв, які рекомендується відвідати студентам під час вивчення курсу «Історія української культури»

1. Херсонський обласний краєзнавчий музей (м. Херсон, вул. Леніна, 9).
2. Науково-літературний відділ ХОКМ (м. Херсон, вул. Горького, 1).
3. Херсонський художній музей ім. Шовкуненка (м. Херсон, вул. Соборна, 34).
4. Музей народної архітектури та побуту України в Пирогово.
5. Національний заповідник «Софія Київська».
6. Музей «Києво-Печерська Лавра».
7. Національний музей Тараса Шевченка (м. Київ, бульвар Шевченка, 12).
8. Державний музей літератури України (м. Київ, Б. Хмельницького, 11).
9. Державний музей книгодрукування України (м. Київ, вул. Січневого повстання, 21).
10. Музей книги і друкарства України (м. Київ, вул. І. Мазепи, 21, корп. 9).
11. Педагогічний музей України (м. Київ, вул. Володимирська, 57).
12. Музей сучасного образотворчого мистецтва України (м. Київ, вул. Глибочицька, 17).
13. Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків (м. Київ, вул. Терещенківська, 15-17).
14. Національний художній музей України (м. Київ, вул. Грушевського, 6).
15. Музей національної кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка (м. Київ, просп. Перемоги, 44).
16. Музей видатних діячів української культури (м. Київ, вул. Саксаганського, 97).
17. Музей театрального, музичного та кіномистецтва України (м. Київ, вул. І. Мазепи, 21).
18. Музей історії міста Києва.
19. Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара».
20. Музей гетьманства.
21. Музей – майстерня І. П. Кавалерідзе.
22. Київський літературно-меморіальний музей-квартира П. Тичини.
23. Київський літературно-меморіальний музей М. Рильського.
24. Музей українського народного декоративного мистецтва.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Методичні рекомендації

Укладач: **Березовська** Тетяна Всеволодівна

Формат 60x84 1/16. Ум.друк.арк 2.1
Тираж 50 прим. Зам. №

Надруковано в видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м.Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе,9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.